

***Шляхи вдосконалення усного мовлення іноземних студентів
у процесі вивчення української мови як іноземної***

Джунусалієва Г.Д., Ковальська Н.А., Україна, м.Одеса
Одеський державний економічний університет

Сучасна методика викладання іноземних мов, у тому числі української мови як іноземної, провідним вважає принцип комунікативної спрямованості. Тому згідно з цим принципом і повинна будуватися система навчання іноземній мові. Найважливішим елементом успішної реалізації даного принципу навчання є формування у студентів-іноземців умінь і навичок усного мовлення. Продуктування іноземними студентами правильного висловлення українською мовою є свідченням їхньої мовної компетенції, яка передбачає наявність мовленнєвих умінь, що визначають мовленнєву поведінку. Навчання усному мовленню – одне з найскладніших завдань у процесі викладання іноземної мови, оскільки, як свідчить практика, засвоєний студентами мовний матеріал є для них не тільки засобом спілкування, а також засобом набуття професійних знань.

Навчальну діяльність іноземних студентів Одеського державного економічного університету (ОДЕУ), на наш погляд, доцільно розглядати в двох аспектах. Перший (основний) аспект передбачає розгляд навчання як процес отримання професійних знань з обраного фаху (наприклад, із бухгалтерського обліку та аудиту, менеджменту, маркетингу, фінансової діяльності, економіки підприємства, міжнародної економіки, туризму тощо); другий – оволодіння українською мовою як найголовнішим і найефективнішим засобом реалізації завдань першого аспекту.

Отже, життєво важливим і необхідним завданням для студентів-іноземців є вивчення української мови як засобу здійснення успішної навчальної діяльності.

У процесі вивчення української мови як іноземної у російськомовних студентів, які навчаються в ОДЕУ, спостерігаються прояви лінгвістичної природи інтерференції на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях.

Це обумовлюється взаємодією двох споріднених мов – української та російської.

Термін *«інтерференція»* – латинського походження, що позначає: *«inter»* – між собою, взаємно та *«ferens»* (*«ferentis»*) – такий, що несе або переносить [1; 197]. Інтерференція як явище досліджується не тільки в лінгвістиці, але й у психології, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, методиці викладання іноземних мов.

Сучасна лінгвістика розглядає проблему інтерференції в межах мовних контактів, розуміючи під даним явищем *«случаи отклонения от норм языка, появляющиеся в речи двуязычных носителей в результате знакомства с другими языками»* [2; 62]. Згідно з даним визначенням Е.Хаугена при явищі інтерференції відбувається порушення білінгвом норм і правил співвідношення двох мовних систем, що вступають у контакт.

Враховуючи вищезазначене, ми вважаємо необхідним і доцільним більш детально розглянути таке мовне явище, як білінгвізм, оскільки інтерференція є, безумовно, породженням і супутником двомовності.

«Билингвизм ... представляет собой психический механизм (знания, умения, навыки), позволяющий человеку воспроизводить и порождать речевые произведения, последовательно принадлежащие двум языковым системам» [3; 134].

За У.Вайнрайхом білінгвізм – практика поперемінного користування двома мовами, а осіб, що її здійснюють, він визначає як двомовних [4; 22].

Н.Б.Мечковська також називає двомовністю використання декількох мов одними й тими ж особами залежно від ситуації спілкування [5; 368].

Таким чином, у мовній свідомості індивідуума-білінгва, який володіє двома мовами, окремі риси другої (нерідної) мови можуть зустрічатися в системі рідної (домінантної) мови і навпаки. У таких випадках кажуть про інтерференцію двох мовних систем. Тому міжмовна інтерференція, на нашу думку, – результат неправильного програмування білінгвом мовного висловлювання на нерідній мові, яке викликане впливом рідної мови.

Отже, методика викладання іноземної мови характеризує інтерференцію як негативний результат неусвідомленого перенесення попереднього лінгвістичного досвіду, як гальмуючий вплив рідної мови (мови-джерела, або домінантної, домінуючої мови) на мову, що вивчається (мова-реципієнт). Тобто, з методичної точки зору у плані оволодіння другою мовою інтерференція – явище негативне, але таке, що виникає об'єктивно і неминуче.

Як було зазначено вище, предметом даного дослідження є випадки явища інтерференції на фонетичному рівні, що мають місце у процесі вивчення української мови як іноземної російськомовними студентами, які навчаються в ОДЕУ.

Проілюструємо прояви фонетичної інтерференції, що спостерігається у студентів у конкретній ситуації реалізації набутих знань з української мови як іноземної на прикладах усного мовлення, та спробуємо проаналізувати результат взаємодії фонетичних систем української та російської мов.

Так, під впливом фонетичної системи російської (домінантної) мови в українській мові (мові-реципієнті) іноземні студенти часто вживають комбінаторні або позиційні варіанти фонем, які не відповідають звукам української мови відповідно до орфоепічних норм. Наприклад, спостерігається оглушення дзвінких приголосних у кінці слова, складу або на зіткненні фонем (як відомо, в українській мові орфоепічною нормою вважається відсутність такого оглушення): *уря[t]*, *ві[t]соток*, *розро[n]ка*, *ста[ф]ка*, *забе[с]печити*, *ві[t]шкодування*, *мето[t]*, *дивіден[t]*, *бю[t]жет*.

У процесі формування студентами усного висловлювання відбувається пом'якшення приголосних *р*, *ч*, *ш* і *щ* у позиціях, де вони згідно з орфоепічними нормами української мови повинні вимовлятися як тверді: *[ч'о]го* (укр. *[чо]го*), *[ш'ч'о]* (укр. *що* *[шчо]*), *Сибі[r']* (укр. *Сибі[r]*). Крім того, виявляється «акання», яке характерне для російської мови і є ненормативним для української: *[а]ренда* (укр. *[о]ренда*), *[а]рганізація* (укр. *[о]рганізація*), *ф[а]рмування* (укр. *ф[о]рмування*), *д[а]кумент* (укр. *д[о]кумент*).

Зазначимо, що фонетична якість звуків значною мірою може варіюватися як від умов комунікації, так і від індивідуальних особливостей мовця. Слід пам'ятати, що інтерференція найчастіше спостерігається на фонетичному рівні, знаходячи свій прояв перш за все в акценті мовця, тому що системи української та російської мов характеризуються відмінностями у фонології, що, в свою чергу, і пояснює наявність стійких порушень нормативної вимови.

Ретельне вивчення помилок, які виникають в усному мовленні іноземних студентів, вимагають необхідності розробки кореляційних шляхів попередження та подолання проявів фонетичної інтерференції, а саме:

- розробка комплексу навчальних та тренувальних вправ;
- використання аудіо-візуальних засобів;
- організація ефективної системи контролю засвоєного навчального матеріалу.

Врахування фактора прояву фонетичної інтерференції при вивченні української мови як іноземної дозволяє передбачити в усному мовленні російськомовних студентів можливі помилки, скоротити їх кількість, полегшуючи там самим процес навчання, що відповідає завданню інтенсифікації навчального процесу.

Література:

1. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
2. Хауген Э. Языковой контакт // Новое в лингвистике. Вып. 6. – М.: Прогресс, 1972. – С. 61 – 80.
3. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз., 1990. (Библиотека преподавателя русского языка как иностранного). – 246 с.
4. Вайнрайх У. Языковые контакты. – К.: Вища школа, 1979. – 263 с.
5. Мечковская Н.Б. Языковой контакт. Общее языкознание. – Минск: Выш. школа, 1983. – 456 с.